

Nd.

343. Frumvarp til laga

[140. mál]

um Atvinnustofnun ríkisins.

Flm.: Gylfi Þ. Gíslason, Stefán Jóh. Stefánsson, Finnur Jónsson, Emil Jónsson, Ásgeir Ásgeirsson.

1. gr.

Komið skal á fót Atvinnustofnun ríkisins, er hafi þessi verkefni með höndum:

1. Skráning allra vinnufærra manna og samningu launaskýrslna.
2. Atvinnuleysisskráningu.
3. Vinnumiðlun.
4. Leiðbeiningar um stöðuval.
5. Vinnuþjálfun.
6. Öryrkjavinnu.
7. Unglingavinnu.
8. Úthlutun atvinnubótafjár.

2. gr.

Atvinnustofnun ríkisins skal halda nákvæma spjaldskrá yfir alla landsmenn á vinnuáldri (16—66 ára), og séu þeir, sem taldir eru öryrkjar, hafðir sér í flokki. Á spjald hvers einstaklings skal skrá upplýsingar um atvinnu hans og allar breytingar, sem verða á henni, og um laun hans eða tekjur.

Atvinnustofnunin skal gera nákvæmt yfirlit yfir launakjör í öllum atvinnugreinum og um heildartekjur allra launþega á landinu. Skýrslur þessar skal gera og birta í samráði við Hagstofu Íslands, og má fela henni að vinna þær að nokkru eða öllu leyti.

Allir þeir, sem hafa með höndum atvinnurekstur með aðkeyptu vinnuafli, skulu senda atvinnustofnuninni upplýsingar um kaupgreiðslur sínar. Lætur atvinnustofnunin gera eyðublöð fyrir kaupgjaldsskrár, og skulu þær vera þannig úr garði gerðar, að auðvelt sé að sjá af þeim, hve mikil upphæð hefur verið greidd hverjum einstökum manni á þeim tíma, er skráin nær yfir.

Skattayfirvöldum skal skylt að gefa atvinnustofnuninni eða hagstofunni allar þær upplýsingar, sem nauðsynlegar eru og þau geta í té látið til að vinna þetta verk. Með allar upplýsingar varðandi einstaklinga eða einstök fyrirtæki skal farið sem algert trúnaðarmál.

3. gr.

Atvinnustofnunin skal fylgjast með vinnumarkaðinum og gera yfirlit um alla þá verkfæra menn og konur, sem atvinnulausir eru, eigi sjaldnar en ársfjórðungslega.

Auk þess skal hún auglýsa sérstaka atvinnuleysisskráningu um land allt ársfjórðungslega. Skulu þeir, sem láta skrá sig atvinnulausa, að öðru jöfnu ganga fyrir um þá vinnu, sem atvinnustofnunin vísar á eða úthlutar.

Atvinnuleysisskýrslur skulu birtar ársfjórðungslega.

4. gr.

Atvinnustofnunin skal starfrækja vinnumiðlun í Reykjavík og hafa vinnumiðlunarskrifstofur utan Reykjavíkur eftir því, sem þörf krefur. Skal hún skipta landinu í umdæmi með tilliti til atvinnuháttar, og sé miðstöð í hverju umdæmi, þar sem hægt sé að fá upplýsingar um atvinnu og annað, sem snertir starfsemi atvinnustofnunarinnar. Atvinnustofnunin getur falið bæjarfélögum eða öðrum aðilum að starfrækja vinnumiðlun fyrir sína hönd, þar sem ekki þykir fært að hafa sérstaka skrifstofu.

Atvinnustofnunin skal:

- a) skrá nákvæmlega allar umsóknir um atvinnu og framboð á atvinnu,
- b) auglýsa slíkar umsóknir og slíkt framboð reglulega,
- c) láta í té endurgjaldslausu milligöngu þeim, sem eru í atvinnuleit, og þeim, sem vantar vinnuafli,
- d) fylgjast sem bezt með öllum þeim breytingum í atvinnulífinu, sem geta haft í för með sér breytingar á eftirspurn eftir vinnuafli, og þeim breytingum á fólksfjölda, sem geta haft í för með sér breytingar á framboði vinnuafli.

5. gr.

Atvinnustofnunin skal gefa þeim unglingum og öðrum, sem þess æskja, ókeypiss upplýsingar og leiðbeiningar, sem að gagni mega koma til þess að hjálpa þeim til að velja sér störf, er í senn séu lífvænleg og í sem beztu samræmi við hæfileika þeirra.

Atvinnustofnunin skal sérstaklega afla sér upplýsinga um þörfina fyrir iðnlærða eða sérmenntaða menn í hverri starfsgrein og fylgjast með því, hversu margir menn eru fullnuma eða eru við nám í hverri grein, og láta þeim, sem óska, í té upplýsingar um þessi atriði, svo og um launakjör og vinnuskilyrði.

Atvinnustofnunin skal gefa þeim, sem þess óska, tækifæri til að reyna hæfni sína á þeim sviðum, þar sem hægt er að koma við áreiðanlegum prófum að dómi sérfræðinga. Er heimilt að ákveða hæfilegt gjald fyrir þau.

6. gr.

Þegar svo stendur á, að atvinnustofnunin getur ekki vísað þeim, sem óska eftir vinnu, á störf við þeirra hæfi, en þeir gætu hins vegar með tiltölulega stuttri þjálfun eða námi orðið færir um að taka að sér aðra vinnu en þá, sem þeir hafa stundað, getur atvinnustofnunin tekið að sér að sjá um, að þeir fái slíka þjálfun, annaðhvort með því að halda sjálf námskeið eða semja við aðra aðila um að taka að sér þjálfun atvinnulausra manna.

7. gr.

Atvinnustofnunin skal leitast við að skrá alla öryrkja á aldrinum 16—66 ára og gera ráðstafanir til þess að útvega þeim vinnu við þeirra hæfi.

Í lögum þessum merkir „öryrki“ hvern þann, sem vegna afleiðinga slysa, sjúkdóms eða meðfæddrar fötlunar á mjög erfitt með að fá eða stunda vinnu, sem ella mundi hæfa honum með tilliti til aldurs hans, reynslu, verkunnáttu eða sérþekkingar.

Á öryrkjaskrá skal einnig taka gamalt fólk, sem ekki er öryrkjar í skilningi laganna, karlmenn 65—66 ára og konur 60—66 ára, sem eru atvinnulaus og óska eftir upptöku. Gilda þá um þau öll ákvæði um öryrkjavinnuna, eftir því sem við getur átt.

Atvinnustofnunin skal gera skrá yfir þær starfsgreinar, er einkum teljast við hæfi öryrkja. Atvinnustofnunin getur ákveðið, að í starfsgreinum, sem sérstaklega henta öryrkjum, skuli þeir ganga fyrir um störf eða stöður, sem losna. Einnig skal atvinnustofnunin leita samninga við félagsskap atvinnurekenda um, að þeir láti öryrkja sitja fyrir störfum, sem sérstaklega eru talin við þeirra hæfi.

Nú tekst atvinnustofnuninni ekki að miðla skrásettum öryrkjum vinnu við þeirra hæfi með fyrrgreindum ráðstöfunum, og getur hún þá haldið námskeið til

að þjálfar þá til sérstakra starfa eða samið um það við aðra aðila, að þeir annist það. Getur þar bæði verið um að ræða líkamlega þjálfun og verklega eða bóklega kennslu.

Atvinnustofnuninni er heimilt að gera sérstakar ráðstafanir til þess að sjá þeim fyrir atvinnu, sem eru öryrkjar á svo háu stigi eða þess konar öryrkjar, að litlar líkur eru taldar til, að þeir geti fengið atvinnu við sitt hæfi á annan hátt.

Í þessu skyni er atvinnustofnuninni heimilt að setja upp verkstæði eða fyrirtæki, þar sem slíkir öryrkjar vinni við störf, er þeim henti. Heimilt er atvinnustofnuninni, að fengnu samþykki ráðherra, að gangast fyrir stofnun félags eða semja við félagssamtök um rekstur vinnuhæla eða sérstakra fyrirtækja fyrir öryrkja.

Ráðherra er heimilt að veita atvinnustofnuninni einkarétt á að framleiða ákveðnar vörutegundir í slíkum vinnustofnunum. Er og heimilt að veita félögum þeim, sem að framan greinir, slíkan einkarétt. Skal það skilyrði sett fyrir slíkri viðurkenningu, að engum arði sé úthlutað til félagsmanna og öllum ágóða, sem verða kann á starfseminni, varið til hagsbóta fyrir öryrkja, enda starfi félög þessi að öðru leyti eftir reglum, sem atvinnustofnunin og hlutaðeigandi ráðherra hefur fallið á.

8. gr.

Atvinnustofnun ríkisins skal leitast við að veita unglingum 16—20 ára, sem ekki hafa atvinnu, kost á viðfangsefnum með þeim hætti, sem ákveðið er í lögum þessum.

Þegar tala þeirra unglunga á þessum aldri, sem atvinnustofnunin getur ekki vísað á atvinnu, er óveruleg að dómi stofnunarinnar, skal hún greiða fyrir því, að þeir geti stundað nám við sitt hæfi.

Þegar um verulegt atvinnuleysi unglunga á aldrinum 16—20 ára er að ræða, skal atvinnustofnunin skipuleggja sérstakar vinnustöðvar eða vinnuskóla fyrir þá eða stofna til sérstakra opinberra framkvæmda, sem ella mundi ekki verða varið fé til í nánustu framtíð.

Vinnutími við slíka vinnu skal ekki fara fram úr 6 stundum á sólarhring, en ef hægt er að koma því við án of mikils kostnaðar, skal henni vera samfara nám, bóklegt eða verklegt, og kennsla í íþróttum.

9. gr.

Atvinnustofnun ríkisins skal gera tillögur til ráðherra um úthlutun alls þess fjár, sem veitt er sérstaklega í fjárlögum hvers árs til atvinnubótavinnu og til framleiðslu- eða atvinnuaukningar. Fé þessu má verja til beinna ríkisframkvæmda, til styrktar sveitarfélögum gegn framlagi frá þeim og til einkafyrirtækja eða samvinnufyrirtækja gegn skilyrðum, sem tryggja, að tilgangur fjárveitingavaldsins náist. Ef Alþingi samþykkir lánveitingar í sama skyni, skal atvinnustofnunin einnig gera tillögur um, hvernig því fé skuli varið.

Atvinnustofnunin skal jafnan hafa til taks bráðabirgðaáætlanir um atvinnubótavinnu, sem geti komið til framkvæmda án tafar, ef atvinnuleysi verður. Skal við slíkar framkvæmdir reynt að samræma það tvennt, eftir því sem hægt er, að veita sem flestum vinnu og framkvæma nytsöm verk.

10. gr.

Stjórn atvinnustofnunarinnar annast forstjóri, er skipaður er af ráðherra.

Enn fremur skal ráðherra skipa 7 manna atvinnuráð. Tveir skulu skipaðir samkvæmt tilnefningu Alþýðusambands Íslands, tveir samkvæmt tilnefningu Vinnuveitendasambands Íslands, en þrír án tilnefningar, og skal einn þeirra læknisfróður, einn hagfræðingur og a. m. k. ein kona.

Atvinnuráðið sé til ráðuneytis um málefni stofnunarinnar og skal fylgjast með allri starfsemi hennar.

11. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi felld lög nr. 4 9. jan. 1935, um vinnumiðlun, og lög nr. 57 7. maí 1928, um atvinnuleysissskýrslur.

12. gr.

Lög þessi taka gildi 1. júlí 1951.

Greinargerð.

Atvinnuhorfur eru nú að ýmsu leyti úggvænlegri en verið hefur um alllangt skeið, og hefur atvinnuleysis orðið vart víða um land. Ekki ætti að þurfa að vera um það ágreiningur, að ríkisvaldið verði að gera allt, sem unnt er, til þess að stuðla að því, að allir eigi kost á að vinna fyrir sér og sínum, og koma í veg fyrir atvinnuleysi. Ekkert þjóðfélag hefur efni á því, að borgararnir eigi þess ekki kost að nota starfskrafta sína, og allra sízt Íslendingar, sem eru fámennir, en búa í stóru og lítt numdu landi, þar sem óunnin verkefni blasa við, hvert sem lítið er. En atvinnuleysi er ekki aðeins sóun frá sjónarmiði heildarinnar, sóun, sem rýrir lífskjör þjóðarinnar allrar. Atvinnuleysi er og ægilegt böll frá sjónarmiði þeirra, sem fyrir því verða, ekki aðeins vegna þess, að það sviptir þá tekjum og veldur fátækt og misrétti, heldur einnig vegna hins, að það lamar starfsþrek þeirra og lífsþrótt.

Þegar svo er komið, að atvinnuleysi blasir við, ber því til þess brýna nauðsyn að gera ráðstafanir til að tryggja skynsamlega hagnýtingu vinnuafls þjóðarinnar og góða afkomu vinnandi manna. Þær ráðstafanir þurfa að sjálfsögðu að vera viðtækar, enda má segja, að það sé í raun og veru eitt meginhlutverk ríkisvaldsins að tryggja öllum stöðuga atvinnu. Þessar ráðstafanir þurfa í aðalatriðum að vera þrenns konar:

1. Ráðstafanir á sviði opinberra fjármála, þ. e. að ríkisvaldið miði fjármálastefnu sína og bankarnir útlán sín við það, að öll atvinnutæki og allt vinnuafli sé hagnýtt, án þess þó að efnt sé til verðbólgu.
2. Ráðstafanir í fjárfestingar- og innflutningsmálum til þess að tryggja þeim framkvæmdum vinnuafli, innlent fjármagn og erlendan gjaldeyri, sem nauðsynlegastar eru taldar frá sjónarmiði heildarinnar og til þess að halda uppi atvinnu þar, sem þess gerist sérstök þörf.
3. Ráðstafanir, sem stuðla að hreyfanleik vinnuaflsins, svo sem vinnumiðlun, vinnuþjálfun, leiðbeiningar um stöðuval o. fl.

Þar eð bankarnir íslensku eru opinberar stofnanir, á ríkisvaldið að hafa skilyrði til þess að gera þær ráðstafanir, sem nefndar voru í 1. tölulið, og löggjöfin um fjárhagsráð veitir ríkisvaldinu og skilyrði til þeirra ráðstafana, sem um er rætt í 2. tölulið, þótt ekki sé að sjálfsögðu þar með sagt, að tryggt sé, að skilyrðin séu eða verði skynsamlega notuð. En ráðstafanir þær, sem um er rætt í 3. tölulið, hafa mjög verið vanræktar.

Það er megintilgangur þessa frv. að stuðla að framkvæmdum á þessu sviði, en það er viðurkennt með öllum menningarþjóðum, að slíkar ráðstafanir séu ekki síður nauðsynlegar en hinar, sem fyrr voru nefndar, til þess að unnt sé að tryggja öllum stöðuga atvinnu.

Verkefnin, sem hér hiða á þessu sviði, eru svo mörg og mikilvæg, að nauðsynlegt er að fela þau sérstakri stofnun, sem flm. frv. telja eðlilegast að nefna Atvinnu- stofnun ríkisins. Verkefni hennar yrðu samkv. frv. þessu:

1. Skráning vinnuafls þjóðarinnar og samning launaskýrslna.
2. Atvinnuleysissskráning.
3. Vinnumiðlun.
4. Leiðbeiningar um stöðuval.
5. Vinnuþjálfun.

6. Skipulagning öryrkjavinnu.
7. Skipulagning unglíngavinnu.
8. Ráðstöf un atvinnubótafjár.

Skráning vinnuafslsins.

Frumskilyrði þess, að hægt sé að hagnýta vinnuafli þjóðarinnar skynsamlega, er, að nákvæm vitneskja sé fyrir hendi um vinnuaflið, magn þess og tegund, hvar það er og hvernig því er raunverulega ráðstafað og hvað fyrir það greitt. Alþingi virðist hafa gert sér ljósa þýðingu þessa, þar eð vinnumiðlunarskrifstofum er í gildandi lögum gert skylt að safna skýrslum um atvinnuhætti og atvinnurekendum í kaupstöðum að senda vinnumiðlunarskrifstofunum mánaðarlega afrit af kaupgjaldsskráum sínum. Þessum fyrirmælum mun þó hafa verið slælega framfylgt, og ber brýna nauðsyn til að koma þessum málum í gott horf.

Atvinnuleysisskráning.

Í gildandi lögum er gert ráð fyrir því, að atvinnuleysisskráning fari fram í kaupstöðum fjórum sinnum á ári. Þessum fyrirmælum mun ekki heldur hafa verið framfylgt að fullu. Skipuleg atvinnuleysisskráning er þó nauðsynleg, og virðist sjálfsgagt, að atvinnustofnunin annist hana, enda á hún að hafa skilyrði til þess að liðsinna atvinnulausum mönnum, m. a. með vinnumiðlun.

Vinnumiðlun.

Síðan 1935 hefur verið haldið uppi opinberri vinnumiðlun hér á landi. Í nálægum löndum er slík starfsemi hvarvetna talin mjög mikilvæg, og hefur Alþjóðavinnuálastofnunin beitt sér fyrir því, að þessi starfsemi sé efld sem mest. Hún eykur mjög öryggi bæði vinnenda og atvinnurekenda, jafnframt því sem hún stuðlar að góðri hagnýtingu vinnuafslsins með því að stytta þann tíma, sem fer í að skipta um störf, og auðvelda mönnum að fá störf við sitt hæfi.

Fyrir Alþingi liggur nú stjórnarfrv. um að afnema skyldu til vinnumiðlunar í kaupstöðum og að fella niður framlög í því skyni, en setja bæjarstjórnun í kaupstöðum í sjálfsvald, hvort slíkri starfsemi er haldið þar uppi eða ekki. Af samþykkt þess frv. mundi vafalaust hljóta, að vinnumiðlun féli víða niður. Slíkt væri spor aftur á bak. Starfsemi þessa þarf þvert á móti að auka, og er að því stefnt með ákvæðum þessa frv.

Leiðbeiningar um stöðuval.

Í nálægum löndum hefur víðast hvar verið komið á fót stofnunum, sem hafa það hlutverk að leiðbeina mönnum í stöðuvali og stuðla þannig að því, að menn vinni við þau störf, sem þeir eru hæfastir til þess að gegna, bæði til þess að stuðla að sem mestri framleiðslu og sem mestri starfsgleði. Slík starfsemi hefur ekki verið hafin hér enn. Til þess er þó kominn tími að hefjast handa á þessu sviði, enda hafa nágrannaþjóðirnar öðlast dýrmæta reynslu í þessum efnum, sem hægt ætti að vera að hagnýta.

Vinnuþjálfun.

Til þess að ráða bót á atvinnuleysi getur verið nauðsynlegt að efna til sérstakrar vinnuþjálfunar. Svo kann að vera, að atvinnulausir menn, sem geta ekki fengið vinnu við sitt hæfi, gætu með tiltölulega stuttri þjálfun eða námi orðið færir um að gegna störfum, sem þeir höfðu ekki verið færir um að gegna áður og e. t. v. er skortur á mönnum til að annast. Er eðlilegast, að atvinnustofnunin annist slíka vinnuþjálfun.

Öryrkjavinna.

Í frv. er gert ráð fyrir því, að öryrkjar allir séu skráðir og enn fremur gamalt fólk, sem er atvinnulaust, en óskar eftir vinnu við sitt hæfi. Með því móti fengist

yfirlit yfir það vinnuafli, sem hér er um að ræða og nú er mjög illa hagnýtt. Það væri öryrkjunum sjálfum til mikilla hagsbóta og þjóðarheildinni beinn ávinningur, ef gerðar væru ráðstafanir til þess að gefa þeim kost á hentugri vinnu. Samband ísl. berklasjúklinga hefur með starfsemi sinni að Reykjalundi sannað eftirminnilega, að þeir, sem eru öryrkjar um stundarsakir eða að nokkru leyti, geta innt af hendi mjög verðmætt starf. Þar hefur verið veitt hið ágætasta fordæmi. Á þeirri braut þarf að halda áfram og koma upp hliðstæðum stofnunum fyrir aðra öryrkja og gamalt fólk. Væri með því stigið hið merkasta spor í félagsmálum, bæði séð frá sjónarmiði öryrkjanna og þjóðarheildarinnar.

Í frv. er gert ráð fyrir því, að atvinnustofnunin geti gert hvort sem hún telur heppilegra að koma sjálf á fót slíkum verkstæðum eða fyrirtækjum eða semja við félög um rekstur þeirra. Til þess að auðvelda rekstur slíkra fyrirtækja er gert ráð fyrir því, að atvinnustofnunin geti fengið einkarétt á framleiðslu vissra vöruhegunda, sem henta mundi slíkum fyrirtækjum að framleiða.

Enn fremur er í frv. ákvæði um, að öryrkjar skuli hafa forgangsrétt að viss-um störfum, sem sérstaklega eru við þeirra hæfi, samkvæmt ákvörðun atvinnu- stofnunarinnar.

Unglingavinna.

Nauðsynlegt er að gera sérstakar ráðstafanir til þess, að unglingar þurfi ekki að ganga atvinnulausir, en á síðastliðnu sumri kvað mikið að því, að unglingar gætu ekki fengið hentuga vinnu.

Í frv. er gert ráð fyrir því, að séu unglingar atvinnulausir, skuli fyrst og fremst reynt að greiða fyrir því, að þeir geti stundað nám, en að öðru leyti komið á fót vinnu- stöðvum eða vinnuskólum eða efnt til sérstakra opinberra framkvæmda, sem ung- lingar gætu starfað að. Slíkt yrði ódýrara en að láta unglingana ganga atvinnulausa.

Ráðstöfun atvinnubótafjár.

Nauðsynlegt er, að ráðstöfun alls þess fjár, sem varið er til atvinnuaukningar í fjárlögum, sé á einni hendi, og virðist eðlilegast, að atvinnustofnunin ráðstafi því, þar eð hún annast skráningu vinnuaflsins og vinnumiðlun. Með því móti ætti féð að koma að mestum notum.

Stjórn stofnunarinnar og fjármál.

Gert er ráð fyrir því, að stjórn stofnunarinnar verði í höndum eins forstjóra og sjö manna atvinnuráðs, þar sem bæði samtök verkamanna og atvinnurekenda eigi fulltrúa.

Ef frv. þetta næði fram að ganga, yrði að taka upp í fjárlög fjárveitingu í þessu skyni. Að sjálfsögðu verður að gera ráð fyrir, að þessi starfsemi kosti nokkurt fé, en þess er að gæta, að starfsemi stofnunarinnar mundi, ef vel væri á haldið, tvímæla- laust hafa stórkostlega fjárhagsþýðingu fyrir þjóðarbúskapinn í heild og þá ein- staklinga, sem samkvæmt frv. yrðu studdir til sjálfsbjargar.

Ef síður þætti henta að setja á fót sérstaka stofnun til að annast þau verkefni, sem frv. fjallar um, gæti mjög komið til álita að stofna sérstaka deild í sambandi við Tryggingastofnun ríkisins og fela henni þessa starfsemi.